ଚତୁର୍ଥ ପାଠ

ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ

(Heritage of Odisha)

ଐତିହ୍ୟ କ'ଣ ?

ଗୋଟିଏ ଜାତିର ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅତୀତର କୀର୍ତ୍ତିରାଜି ସମ୍ବଳିତ ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମ, କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ପରମ୍ପରା ଓ ଜୀବନ ଶୈଳୀର ଆଲେଖ୍ୟ ଉତ୍ତର ପିଢ଼ିଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହୋଇଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ଜାତିର ଐତିହ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗର ଓଡ଼ିଶା ଉତ୍କଳ, କଳିଙ୍ଗ, କଙ୍ଗୋଦ, କୋଶଳ, ଉଡ୍ର ଆଦି ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ପୁରାତନ କାଳରୁ ଓଡ଼ିଶା ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରତିପାଦନ କରି ଆସିଛି । ଭାରତର ଐତିହ୍ୟରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିବା ଓଡ଼ିଶାର ନିଜର ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ଐତିହ୍ୟ ରହିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏପ୍ରିଲ୍‌ମାସ ୧୮ ତାରିଖ ବିଶ୍ୱ ଐତିହ୍ୟ ଦିବସ ଭାବେ ପାଳିତ ହୁଏ ।

୧. ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନା :

ଓଡ଼ିଶାରଐତିହ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନାର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ଓଡ଼ିଶାର ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଧାର୍ମିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନାର ପ୍ରଭାବ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସ୍ନେହ, ପ୍ରେମ, ଭ୍ରାତୃଭାବର ପ୍ରତୀକରୂପେ ତଥା ଜୀବନର ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକଭାବେ ଓ ଜଗତର ନାଥ ବା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ପ୍ରଭୁ ଭାବରେ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଏ । ସେ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମୀୟ ଦେବତାଭାବେ ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ; ବରଂ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମଗ୍ର ମାନବ ସମାଜର ସଂଯୋଜକ, କଲ୍ୟାଣକାରୀ ଓ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ମୁସଲମାନ ଭକ୍ତ ସାଲବେଗଙ୍କ ଜଗନ୍ନାଥ ଜଣାଣ ଓଡ଼ିଶାର ଘରେ ଘରେ ପରିଚିତ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅତି ଭକ୍ତିର ସହିତ ଗାନ କରାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ସାଲବେଗ୍‌ଙ୍କ ପିତା ମୁସଲମାନ ଓ ମାତା ହିନ୍ଦୁ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଉଭୟ ମୁସଲମାନ ଓ ହିନ୍ଦୁ ତାଙ୍କ ମର ଶରୀରକୁ ଦାବି କରିଥିଲେ । ଶେଷରେ ଏକ ଆପୋଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତିବର୍ଷ ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଅମର ଆତ୍ମା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରିପାରିବା ଭଳି ପୁରୀ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ରଥଯାତ୍ରା ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କ ମର ଶରୀରକୁ କବର ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ପୁରୀର ବିଶାଳ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ଏବଂ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ରଥାରୂଢ଼ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବାପାଇଁ ପୃଥିବୀର କୋଣ ଅନୁକୋଣରୁ ବିଭିନ୍ନ ଜାତି ଓ ଧର୍ମର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ପୁରୀ ଆସିଥାନ୍ତି । ଅନେକ ବିଦେଶୀ ଭକ୍ତ ଯଥା ଇସକନ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ଓ ଚେତନାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଭାରତ ବାହାରେ କେତେକ ଦେଶରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି ଓ ପ୍ରତିବର୍ଷ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଛି । ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ମତ ରହିଛି । ଏହା ଆଦିବାସୀ ସଂସ୍କୃତିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେକ ଏହା ଜୈନଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଶୈବ, ଶାକ୍ତ, ବୈଷ୍ଣବ ମତବାଦରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି ବୋଲି ମତ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ମତରେ ଭିନ୍ନତା

ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାର ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ଓ ଚେତନା ଯେ ବହୁ ପୁରାତନ ଏବଂ ଏକତା ଓ ସଂହତିର ପ୍ରତୀକ, ଏ କଥା ଅସ୍ୱୀକାର କରିହେବ ନାହିଁ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଜଗନ୍ନାଥ ଚେତନା କିପରି ଜାତୀୟ ସଂହତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ଓ କିପରି ଆହୁରି ଅଧିକ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତୁମ ମତାମତ ଏକ ବିବରଣୀ ଆକାରରେ ଉପସ୍ଥାପନ କର ।

୨. ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ :

ଭାରତୀୟ ଉପ ମହାଦେଶରେ ପ୍ରଥମେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଥିବା ଭାଷାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଅନ୍ୟତମ । ଅର୍ଦ୍ଧ-ମାଗଧୀ ଓ ସୌରସେନୀ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଆସିଥିବା ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାଭାଷୀ ଲୋକମାନଙ୍କର ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ବା ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଏହି ଭାଷା ମାଗଧୀ—ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏକ ଆଧୁନିକ ଇଣ୍ଡୋ-ଆରିଆନ୍ ଭାଷା ରୂପେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀର ଭୁବନେଶ୍ୱର ଉଦୟଗିରିରେ ପାଲି—ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲେଖକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସ୍ୱଦେଶୀ ସାହିତ୍ୟଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ଶିଳାଲେଖର ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସହିତ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଭୁବନେଶ୍ୱର ଉଦୟଗିରିରେ ଥିବା ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଏକ ବିରାଟକାୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଗୁମ୍ଫା । ସମ୍ମୁଖରୁ ଦେଖିଲେ ଏହା ଏକ ହାତୀ ଭଳି ଦେଖା ଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ ହାତୀଗୁମ୍ଫା କୁହାଯାଏ । ଏହି ଗୁମ୍ଫାର ଶିଳାଲେଖ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ସମ୍ରାଟ ଖାରବେଳଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟର ଏକମାତ୍ର ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନକାରୀ ଉତ୍ସ ।

(ହାତୀଗୁମ୍ଫା ଶିଳାଲିପି, ଉଦୟଗିରି, ଭୁବନେଶ୍ୱର)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ସପ୍ତମରୁ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ରଚିତ ବୌଦ୍ଧ ଚର୍ଯ୍ୟାପଦ ଓ ଦୋହା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନମୁନାଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ତ୍ରୟୋଦଶ-ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଚଉତିଶା କବିତା ରଚନା କରାଗଲା । ବତ୍ସାଦାସଙ୍କ 'କଳସା ଚଉତିଶା' ଖାଣ୍ଟି ଓଡ଼ିଆ ଶୈଳୀରେ ରଚିତ ଗୀତି କବିତାର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ନମୁନା ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

'ଚଉତିଶା' ଚଉତିରିଶ ପଦବିଶିଷ୍ଟ କବିତା । ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ।

ଅବଧୂତ ନାରାୟଣ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ରଚିତ 'ରୁଦ୍ର ସୁଧାନିଧି' ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କାବ୍ୟ ଛନ୍ଦରେ ଲିଖିତ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଉଦାହରଣ । ଏହା ସେ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ଏକ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ-ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ ମହାଭାରତ ଓଡ଼ିଶା ପୌରାଣିକ କାବ୍ୟଜଗତର ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ କୃତି । 'ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ' ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟ କୃତି । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଦେବୀ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ସ୍ତୁତି, 'ଚଣ୍ଡୀପୁରାଣ', ଓଡ଼ିଆରେ ଏଭଳି ରଚନାରେ ପ୍ରଥମ । ମାର୍କଣ୍ଡଦାସଙ୍କ 'କେଶବ-କୋଇଲି', ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସାଙ୍ଗୀତିକ ଗାଥା କବିତା । ଚଉତିଶା ଓ କୋଇଲି ଶୈଳୀରେ ଚଉତିରିଶ ପଦରେ ରଚିତ ଏହି କବିତା

ଏବେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜନପ୍ରିୟ । ଅର୍ଜୁନ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ କବିତା 'ରାମ-ବିଭା', ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କାବ୍ୟ ରଚନାର ଆରମ୍ଭ । ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ କାବ୍ୟ ରଚିତ ହେଲା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କାବ୍ୟଯୁଗର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ମଧ୍ୟଯୁଗର ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରେ ପଞ୍ଚସଖା ଭାବରେ ପରିଚିତ ପାଞ୍ଚଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ କବି ଅଦ୍ୟାବଧି ଆଦୃତ ହେଉଥିବା ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟମାନ ଛାଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହି କବିମାନେ ହେଲେ ବଳରାମ ଦାସ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ, ଅନନ୍ତ ଦାସ, ଯଶୋବନ୍ତ ଦାସ ଓ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ । ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ 'ଓଡ଼ିଆ ରାମାୟଣ'

(ସାରଳାଦାସ)

ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ 'ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ' ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବାଧିକ ଆଦୃତ ଓ ସମ୍ମାନିତ । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ କାବ୍ୟଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ପାରମ୍ପରିକ ଧର୍ମୀୟ ଓ ଭକ୍ତିମୂଳକ ରଚନା ସ୍ଥାନରେ ଆଳଙ୍କାରିକ କବିତା ରଚିତ ହେଲା । ଏହି ଆଳଙ୍କାରିକ କବିତା ଉପରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସଂସ୍କୃତ କବି ଜୟଦେବଙ୍କ 'ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ'ର ଅନେକ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଏହି ସମୟର ତିନିଜଣ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କାବ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭା ହେଲେ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ, ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଓ ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର । କାବ୍ୟଯୁଗରେ ସର୍ବାଧିକ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରିଥିବା ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସଙ୍କ କୃତି ଥିଲା 'ରସକଲ୍ଲୋଳ'। ଏହି ସମୟରେ କବିତା ଶୈଳୀକୁ ଶୀର୍ଷରେ ପହଞ୍ଚାଇଥିଲେ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ । ତାଙ୍କର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ କୃତି ହେଉଛି 'ଲାବଣ୍ୟବତୀ', 'ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ' ଓ 'କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ'। ଓଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ କବିତାକୁ ଆଳଙ୍କାରିକତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିବା କବି ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ ସର୍ବୋତ୍ତମ ରଚନା ହେଉଛି 'ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି' । ଏହି ତିନିକବିଙ୍କ କାବ୍ୟିକ ପରମ୍ପରାର ଅବଲମ୍ବନରେ ଭକ୍ତ ଚରଣ ଦାସଙ୍କ ଲିଖିତ 'ମନବୋଧ ଚଉତିଶା' ଓ 'ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ' ଏବଂ ବଳଦେବ ରଥଙ୍କ 'କିଶୋର ଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ' ଚମ୍ପୂ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି । ମଧ୍ୟଯୁଗର ଶେଷଭାଗରେ ରଚିତ ଭୀମଭୋଇଙ୍କ 'ସ୍ତୁତି ଚିନ୍ତାମଣି' ପୁସ୍ତକର ଭଜନଗୁଡ଼ିକ ଆଜିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଦୃତ ଏବଂ ଅରକ୍ଷିତ ଦାସଙ୍କ 'ମହୀମଣ୍ଡଳ ଗୀତା' ଏକ ଜନପ୍ରିୟ ଗ୍ରନ୍ଥ । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ କୃତି ହେଉଛି ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନାଙ୍କ 'ସମର ତରଙ୍ଗ' । ଏହା ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଓ ବୀରତ୍ୱର କବିତା ଭାବେ ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି ।

(ଜୟଦେବ)

(ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ)

ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲେ ତ୍ରିରଥୀ ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି, ରାଧାନାଥ ରାୟ ଓ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ । ଏହି ତିନିଜଣ ଯଥାକ୍ରମେ ସାଧାରଣ ମଣିଷ, ପ୍ରକୃତି ଓ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟର ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ପ୍ରମୁଖ କୃତି ହେଉଛି 'ଛ' ମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ', 'ମାମୁ, 'ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ' ଓ 'ଲଛମା' । ପ୍ରକୃତିର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ସାମନାକୁ ଆଣିବାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ କବି ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କୀର୍ତ୍ତି ହେଉଛି 'ଚିଲିକା' କାବ୍ୟ । ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ସେକ୍ସପିଅର ଓ ମିଲଟନ୍‌ଙ୍କ ଶୈଳୀର ଅନୁକରଣରେ ସନେଟ୍ ଲେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ 'ବସନ୍ତ ଗାଥା' ଏକ ସନେଟ୍ ଓ 'କୁସୁମାଞ୍ଜଳି' ଭକ୍ତିଗୀତର ଏକ ସମାରୋହ । ଏହି ତିନିଜଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଥିବା ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଯଶସ୍ୱୀ କବି ହେଲେ ସନେଟ୍ ଓ ଗୀତି କବିତା ମାଧମରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ଭାବାବେଗକୁ ବର୍ଣ୍ଣନ କରିଥିବା ଗଙ୍ଗାଧର ମେହର । ତାଙ୍କର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ କୃତି 'ପ୍ରଣୟ ବଲ୍ଲରୀ', 'ତପସ୍ୱିନୀ' ଓ 'କୀଚକବଧ' ପ୍ରଭୃତି ।

ସେହିପରି ଅନ୍ୟଜଣେ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟା ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନ ଭିତ୍ତିକ ପଲ୍ଲୀଚିତ୍ର ଓ 'ନିର୍ଝରିଣୀ' କବିତା ଓ 'କନକଲତା' ଉପନ୍ୟାସ ଏବଂ ପିଲାଙ୍କ କବିତା 'ନାନାବାୟାଗୀତ' ଆଦି ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ନୂତନତା ଆଣିଛନ୍ତି ।

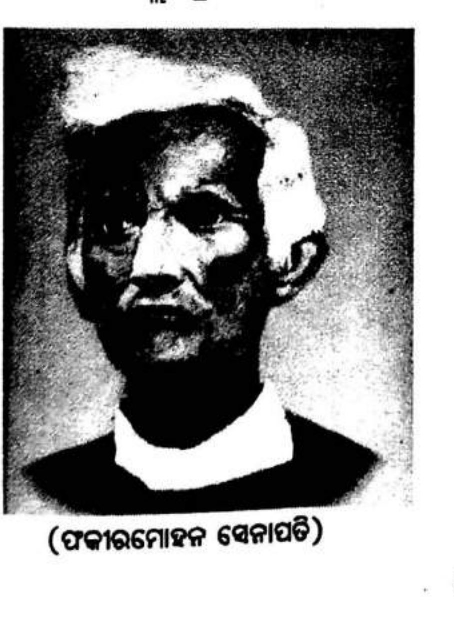
(ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି)

(ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର)

ତୁମ ପାଇଁ କାମ:

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲେଖକଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ, ଜୀବନକାଳ ଓ ଉପାଧି ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

୩. ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚିତ୍ରକଳା :

ମୌର୍ଯ୍ୟଯୁଗରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତିଙ୍କ ଶାସନକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ନିର୍ମିତ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ କୀର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ବହନ କରେ । ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଦୟାନଦୀ କୂଳରେ ଧଉଳି ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଖୋଦିତ ସମ୍ରାଟ୍ ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଳାଲେଖ ଓ ତାହାର ଉପରିଭାଗରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପଥରରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିବା ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟଭାବେ ପରିଗଣିତ ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> *ଧଉଳିରେ ଅବସ୍ଥିତ ମଗଧ ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକଙ୍କ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶିଳାଲେଖ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୬୧ ରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିବା କଳିଙ୍ଗ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କରେ ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରେ ।*

ବୌଦ୍ଧ କୀର୍ତ୍ତି :

ରତ୍ନଗିରି, ଉଦୟଗିରି ଓ ଲଳିତଗିରିର ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଖନନରୁ ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ବୌଦ୍ଧ ସ୍ତୂପ, ଚୈତ୍ୟଗୃହ, ମଠ ଓ ବୌଦ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇ ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଶାର

(ଧଉଳିର ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଳାଲିପି, ଭୁବନେଶ୍ୱର)

ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରମାଣ ଦେଇଛି । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବାଣେଶ୍ୱରନାସି ଓ ଚୌଦ୍ୱାର, ଯାଜପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଯାଜପୁର, ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର କୁରୁମ, ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ଅଚ୍ୟୁତରାଜପୁର, ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲ୍ଲାର ଖିଚିଙ୍ଗ, ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଅଯୋଧ୍ୟା, ଭଦ୍ରଖ ଜିଲ୍ଲାର ଖଡ଼ିପଦା ଓ ସୋଲାମ୍ପୁର, ବରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ଗଣିଆପାଲୀ, ବୌଦ୍ଧ ଜିଲ୍ଲାର ବୌଦ୍ଧ, ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ବୁଢ଼ାଖୋଲ ପାହାଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଅନେକ ବୌଦ୍ଧ କୀର୍ତ୍ତିର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

ଜୈନ କୀର୍ତ୍ତି :

ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଜୈନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଉଦୟଗିରି ଓ ଖଣ୍ଡଗିରିଠାରେ ଚମତ୍କାର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସମ୍ରାଟ୍ ଖାରବେଳଙ୍କ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ କେତେକ ଗୁମ୍ଫା ଦ୍ୱିତଳ ବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଗୁମ୍ଫାଗୁଡ଼ିକର ଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ । ଉଦୟଗିରିର ରାଣୀଗୁମ୍ଫା ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଓ ସବୁଠାରୁ ସୁନ୍ଦର ଗୁମ୍ଫା । ଉଦୟଗିରି ନିକଟସ୍ଥ ଖଣ୍ଡଗିରି ପାହାଡ଼ରେ ପନ୍ଦରଟି ଜୈନ ଗୁମ୍ଫା ରହିଛି । ସେହି ଗୁମ୍ଫାଗୁଡ଼ିକରେ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଉଦୟଗିରି ଓ ଖଣ୍ଡଗିରି ବ୍ୟତୀତ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର କାକଟପୁର ନିକଟରେ ଓ ନିଭାରଣ ଗ୍ରାମରେ; ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ଚଢ଼େଇବର ଓ ଅଚ୍ୟୁତରାଜପୁରଠାରେ; ଯାଜପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଯାଜପୁର ଓ ହାଟଡିହିଠାରେ; କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଝାଡ଼େଶ୍ୱରପୁରଠାରେ; କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ରାମଚଣ୍ଡୀ ଓ ବଇଦଖିଆ ଗ୍ରାମରେ; ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଅଯୋଧ୍ୟା, ପୁନ୍ଦଳ, ଭୀମପୁର ଓ ଜଳେଶ୍ୱରଠାରେ; ଭଦ୍ରଖ ଜିଲ୍ଲାର ଭଦ୍ରଖ ଚରମ୍ପାଠାରେ; ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜିଲାର ବାରିପଦାରେ ବଡ଼ସାଇ ଗ୍ରାମରେ, ବେଣୁସାଗର ଓ ବେଗୁନିଆବିନ୍ଧାଠାରେ ଏବଂ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ନନ୍ଦପୁର, ସୁବେଇ, କଚେଲା, ଭୈରବସିଂହପୁର, ଚାରମାଳ, ନରିଗାଁ, କୋଟପାଡ଼ ଓ ଜାମୁଣ୍ଡାଠାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରାଚୀନ ଜୈନକୀର୍ତ୍ତି ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି ।

ମନ୍ଦିର କଳା :

ମନ୍ଦିରକଳା ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଐତିହ୍ୟ ବହନ କରେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୬୦୦ ରୁ ୧୩୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> *ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟାକୁ ଦେଖି ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଓ ଐତିହାସିକ ଜେମ୍ସ୍ ଫରଗୁସନ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ଯେ କେବଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନର ବାକି ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ସମୁଦାୟ ସଂଖ୍ୟାଠାରୁ ଅଧିକ ।*

(କ) **ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ :** ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀକୁ କଳିଙ୍ଗ ଶୈଳୀ କୁହାଯାଏ । ଭାରତର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ନାଗର, ବେସର ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶୈଳୀଠାରୁ କଳିଙ୍ଗ ଶୈଳୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ବା ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରେ ନିର୍ମିତ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଭଗ୍ନାବସ୍ଥାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଲକ୍ଷ୍ମଣେଶ୍ୱର, ଭରତେଶ୍ୱର ଓ ଶତ୍ରୁଘ୍ନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ସବୁଠାରୁ ପୁରାତନ । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ପର୍ଶୁରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଓ ଏହାର ସମସାମୟିକ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଜଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ମନୋରମ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କୀର୍ତ୍ତି, ଭୌମକର ଶାସନ ଯୁଗରେ

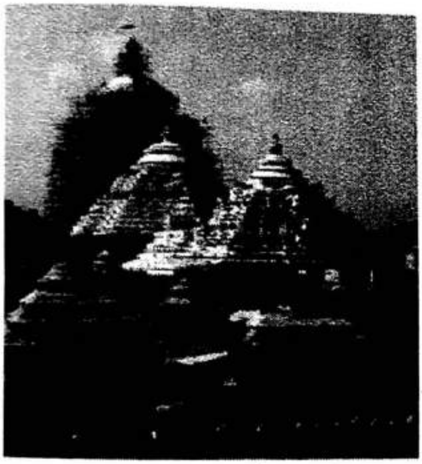

(ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର)

(ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର)

ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଶିଶିରେଶ୍ୱର, ବୈତାଳ ଓ ମାର୍କଣ୍ଡେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପ୍ରଧାନ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସୋମବଂଶୀ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ନିର୍ମିତ ଭୁବନେଶ୍ୱରର ମୁକ୍ତେଶ୍ୱର, ରାଜାରାଣୀ, ବ୍ରହ୍ମେଶ୍ୱର ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର ଅନ୍ୟତମ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଙ୍ଗବଂଶର ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରଧାନ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, ଭୁବନେଶ୍ୱରର ମେଘେଶ୍ୱର, ଅନନ୍ତ ବାସୁଦେବ, ଭାସ୍କରେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଓ ସାରିଦେଉଳ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି କୋଣାର୍କର ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ଶାସନ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ଗତି ଧିମେଇ

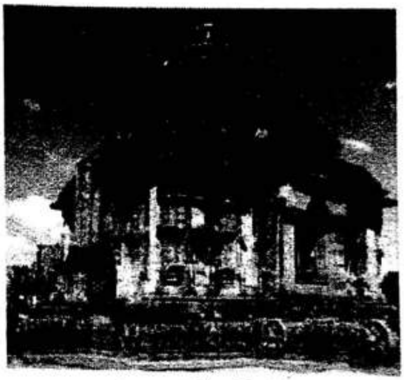

(କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର)

ଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ଏକମାତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ମନ୍ଦିର ହେଉଛି ଭୁବନେଶ୍ୱରର କପିଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀମାନଙ୍କ ଶାସନର ପତନ ପରେ ଏବଂ ୧୫୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଶା ଆଫଗାନୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହେବା ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଛବି ସଂଗ୍ରହ କରି ନିର୍ମାଣ ସମୟ କ୍ରମରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଚିତ୍ର ସଞ୍ଚୟ ପୁସ୍ତିକାରେ ଅଠାଲଗାଇ ସାଇତି ରଖ ।

(ଖ) ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ: ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ବାହ୍ୟପାର୍ଶ୍ୱରେ ବା ତୋରଣମାନଙ୍କରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ମୂର୍ତ୍ତିକଳା ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଐତିହ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଛି । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ମୁକ୍ତେଶ୍ୱର, ରାଜାରାଣୀ, ବ୍ରହ୍ମେଶ୍ୱର ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> *ଚମତ୍କାର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ମୁକ୍ତେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରକୁ 'ଓଡ଼ିଶା ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାର ମଣି" ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।*

ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ଅନେକ ଅଂଶରେ ମୋଟା ପଲସ୍ତରା ଦିଆଯାଇଥିବାରୁ ଏହାର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଲୁଚିଯାଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପଲସ୍ତରା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଏହା ମଧ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କଳାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବାର ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ସବୁଠାରୁ ଜୀବନ୍ତ ଉଦାହରଣ ହେଉଛି କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର । ଏହି ମନ୍ଦିରର କାନ୍ଥରେ ଅତି ନିଖୁଣଭାବେ ଖୋଦିତ ଐଶ୍ୱରୀୟ, ପ୍ରାକୃତିକ, ସାମରିକ ଓ ସାମାଜିକ ଚିତ୍ରଣ ତଥା ପଥରରେ ଖୋଦିତ ଚକ୍ର, ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ ପ୍ରଭୃତି ସେ ସମୟର ଓଡ଼ିଶାର ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର କାରିଗରି କୌଶଳର ପରାକାଷ୍ଠାର ପରିଚୟ ଦିଏ । କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିରର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏହାକୁ ବିଶ୍ୱର ଏକ ଐତିହ୍ୟ ସ୍ମାରକୀ ରୂପେ ମାନ୍ୟତା ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ବିଶ୍ୱର ସପ୍ତାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟମଧରେ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଇସ୍‌ଲାମ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ କୀର୍ତ୍ତି: ଓଡ଼ିଶାରେ ନିର୍ମିତ କେତେକ ମସ୍‌ଜିଦ୍ ଓ ଦରଘାର ମଧ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବଦାନ ରହିଛି । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ କଟକର ଦରଘା ବଜାରଠାରେ କଦମ୍‌ରସୁଲ୍, ଦିୱାନ ବଜାର ଠାରେ ସର୍ବ ପୁରାତନ ତାତର ଖାଁ ମସ୍‌ଜିଦ୍ ଓ ବାଲୁ ବଜାର ଠାରେ ଜୁମ୍ମା ମସଜିଦ୍ ଅନ୍ୟତମ ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> *କଦମରସୁଲ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଏକ ମୁଖ୍ୟ କବରସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହା ଉଭୟ ମୁସଲମାନ ଓ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏକ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନଭାବେ ସମ୍ମାନିତ ହୁଏ । ଏହାର ପରିସର ଭିତରେ ମହାପୁରୁଷ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ପବିତ୍ର ପଦଚିହ୍ନକୁ ସଂରକ୍ଷିତ କରି ରଖାଯାଇଛି । ଏହା ହିନ୍ଦୁ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ମଧରେ ସଦ୍‌ଭାବର ଏକ କେନ୍ଦ୍ରଭାବେ ପରିଗଣିତ ।*

ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ଆଗମନ ପରେ କଟକ ତିନି କୋଣିଆ ବଗିଚାରେ ନିର୍ମିତ ବାପ୍‌ଟିଷ୍ଟ ଚର୍ଚ୍ଚ ଓ କାଠଯୋଡ଼ି କୂଳରେ ନିର୍ମିତ ରୋମାନ୍ କ୍ୟାଥେଲିକ ଚର୍ଚ୍ଚର ମଧ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟପ୍ରତି ଅବଦାନ ରହିଛି । ଏହି ଧର୍ମପୀଠଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟକୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ କରିଛି ।

(ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ)

> **ତୁମ ପାଇଁ କାମ :**
>
> *ତୁମ ଅଞ୍ଚଳର ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କିର୍ତ୍ତୀଗୁଡ଼ିକର ନାମ, ନିର୍ମାଣ ସମୟ ଓ ଅବସ୍ଥିତି ଉଲ୍ଲେଖକରି ଏକ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।*

ଦୁର୍ଗ : ଧର୍ମପୀଠ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରାତନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କଳାର ନିଦର୍ଶନ କେତେକ ଦୁର୍ଗରେ ମଧ ଦେଖାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟି ପ୍ରମୁଖ ଦୁର୍ଗ ହେଉଛି ବାରବାଟୀ ଦୁର୍ଗ, ବାଙ୍କଡ଼ା ଦୁର୍ଗ, ଖୋରଧାଗଡ଼, ଗଡ଼ମାଣିତ୍ରି, ସାରଙ୍ଗଗଡ଼, ରାଇବଣିଆ ଦୁର୍ଗ, ଅସୁରଗଡ଼ ପ୍ରଭୃତି ।

ଚିତ୍ରକଳା: ପ୍ରାଗ୍-ଐତିହାସିକ ଯୁଗରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଉପାଦାନ । କଳାହାଣ୍ଡି ଜିଲ୍ଲାର ଗୁଡ଼ହାଣ୍ଡି, ନୂଆପଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ଯୋଗୀମଠ, ଝାରସୁଗୁଡ଼ା ଜିଲ୍ଲାର ବିକ୍ରମଖୋଲ୍, ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ମାଣିକମୋଡ଼ା ଓ ଉଷାକୋଠି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଆବିଷ୍କୃତ ଚିତ୍ରକଳା ଭାରତର ଅତି ପୁରାତନ ଚିତ୍ରକଳା ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଚତୁର୍ଥ-ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀର କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ସୀତାବାଞ୍ଜିଠାରେ ରାବଣଛାୟା ପାହାଡ଼ରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଦ୍ୟମାନ ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶାରେ ଐତିହାସିକ ଯୁଗର ପ୍ରଥମ ଚିତ୍ରକଳାଗୁଡ଼ିକରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର କାନ୍ଥରେ ବୈଷ୍ଣବ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ରାମାନୁଜଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାରେ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଜୟ ଏବଂ ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କ କାଞ୍ଚି ବିଜୟର ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଥିବା ଯଥାକ୍ରମେ ବୁଦ୍ଧ ବିଜୟ ଓ କାଞ୍ଚି ବିଜୟ ଚିତ୍ରକଳା ଓଡ଼ିଶାର ଚିତ୍ରକଳାର ଐତିହ୍ୟରେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି । ମଧ୍ୟଯୁଗର

(ପଟ୍ଟଚିତ୍ର)

ଶେଷଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ ମଠ ଓ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ କାନ୍ଥରେ ଚିତ୍ରକାରମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୌରାଣିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ବିଷୟବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିଲା । ପଟ୍ଟଚିତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଚିତ୍ରକଳାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାର ପରିଚୟ ଦିଏ । କନାରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଚିତ୍ରକାରମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବଦେବୀ, ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଓ ଗୀତାର କଥାବସ୍ତୁ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଘଟଣାବଳୀକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ କରି ଅତି ଚମତ୍କାର ଚିତ୍ରକଳା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ ଭାବେ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଏହି ପଟ୍ଟଚିତ୍ରର ପରମ୍ପରା ବଜାୟ ରହିଛି ।

> ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?
>
> *ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ରଘୁରାଜପୁର ଗ୍ରାମରେ ପଟ୍ଟଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ ଏକ କୌଳିକ ବୃତ୍ତି । ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ର ସଂଘର ଶୈକ୍ଷିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂସ୍ଥା (ୟୁନେସ୍କୋ) ଦ୍ୱାରା ଏହି ଗ୍ରାମଟି ବିଶ୍ୱର ଏକ ଐତିହ୍ୟ ଗ୍ରାମଭାବେ ଘୋଷିତ ହୋଇଛି ।*

୪. ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଓ ବାଦ୍ୟ :

ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ପ୍ରତି ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଓ ବାଦ୍ୟର ବିଶେଷ ଅବଦାନ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବା ଗାୟନ ଓ ବାଦନ ଏବଂ ନର୍ତ୍ତକୀମାନଙ୍କ ଚିତ୍ରରୁ ଏହି ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ କଳାର ପରିଚୟ ମିଳେ । ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଲୋକ ସଙ୍ଗୀତର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ଚମ୍ପୂ, ଛାନ୍ଦ, ଚଉତିଶା, କୋଇଲିଗୀତ, ଜଣାଣ, ଭଜନ ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁଗହଳରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦୃତ ଓ ବ୍ୟବହୃତ । ଜୟଦେବଙ୍କ ଗୀତ-ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ସାଲବେଗଙ୍କ ଭଜନ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବାଦୃତ ଭକ୍ତି ସଙ୍ଗୀତ । ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଐତିହ୍ୟ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟ ଭାରତର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୃତ୍ୟଭାବେ ମାନ୍ୟତା ପାଇଛି । ପୁରାତନ କାଳରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରଣତି ଜଣାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ଓଡ଼ିଆ ନର୍ତ୍ତକୀମାନେ ନୃତ୍ୟ ପରିବେଷଣ କରୁଥିଲେ । ସଙ୍ଗୀତର ତାଳ ଓ ରାଗ ସହିତ ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷାକରି ନୃତ୍ୟ ପରିବେଷଣ କରୁଥିବା ଏହି ନର୍ତ୍ତକୀମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀକୁ ମାହାରୀ ଶୈଳୀ କୁହାଯାଉଥିଲା । ମାହାରୀ ଶୈଳୀର ନୃତ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

କେତେକଙ୍କ ମତରେ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀ ସୃଷ୍ଟିରେ ମାହାରୀ ଶୈଳୀ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁମାନଙ୍କରେ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ପୁଅମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିବେଷିତ ଲୋକପ୍ରିୟ ଗୋଟିପୁଅ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିବା ଓଡ଼ିଶା, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଓ ବିଦେଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମୁଦାୟ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀଙ୍କର ନାମ ଓ ସେମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ଥାନର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

ରଣପା ନାଚ, ଚଇତି ଘୋଡ଼ା ନାଚ, ଦଣ୍ଡ ନାଚ, ନାଗା ନାଚ, କେଳା-କେଲୁଣୀ ନାଚ, ଘୁମ୍ରା ନାଚ, ଛଉ ନାଚ, ଡାଲଖାଇ ନାଚ, ରସରକେଳି ନାଚ ଆଦି ଲୋକନୃତ୍ୟ ଏବଂ କରମା, ଗଦବା, କେନ୍ଦୁ, ଝୁମର, କୋୟା, ପରଜା ଆଦି ଆଦିବାସୀ ନୃତ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ । ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶଙ୍ଖ, ମୃଦଙ୍ଗ, ଝାଞ୍ଜ, ଢୋଲ, ତୂରୀ, ମହୁରୀ, ଘଣ୍ଟ, ମାଦଳ ଓ ବୀଣା ପ୍ରଧାନ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ବାଦନ କରୁଥିବା କଳାକାରମାନଙ୍କ ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ଓଡ଼ିଶାରେ ଏବେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ କୋଡ଼ିଏଟି ଚିତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ସଠିକ୍ ନାମ ସହିତ ଏକ ପୁସ୍ତିକାରେ ଅଠା ଲଗାଇ ରଖ ।

୫. ହସ୍ତଶିଳ୍ପ :

ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓ ଭାରତ ବାହାରେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରିଥିବା ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ନିଜସ୍ୱ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ । ଏଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ପାଦନ କେବେଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ତାହା ଠିକ୍‌ଭାବେ ଜଣା ଯାଇ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଉତ୍ସରୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ପୁରାତନକାଳରୁ ରହିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଖନନ ଫଳରେ ମିଳିଥିବା ପଥର ଖୋଦିତ କଳାତ୍ମକ ବସ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର କାରିଗରି କୌଶଳର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ । ଏବେ ପଥରରେ ଖୋଦିତ ସାମଗ୍ରୀ ବହୁଳଭାବରେ ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଲଳିତଗିରି ଓ ଖିଚିଙ୍ଗଠାରେ ନିର୍ମିତ ହେଉଛି । ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ରୀତିନୀତି ତଥା ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ବ୍ୟବହାରପାଇଁ ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଶାରେ ରଙ୍ଗିନ୍‌କନାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚାନ୍ଦୁଆ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ଏହି ସୃଜନକଳାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସମୟକ୍ରମେ ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର କନାରେ ପଟି ପକାଯାଇ ବା ତାଳି ପକାଯାଇ କ୍ଷୁଦ୍ରାକୃତି ଚାନ୍ଦୁଆ ସହିତ ବଗିଚା ବା କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ବଡ଼ ଛତା, ପୁରୁଷ ଓ ମହିଳାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଛୋଟ ଛତା, ବ୍ୟାଗ୍, ବିଜୁଳିବତି ଖୋଳ, ଚିଠିପତ୍ର ବା ପତ୍ରିକା ରଖିବାପାଇଁ କାନ୍ଥଝୁଲା ମୁଣି ଆଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଜନପ୍ରିୟତା ଲାଭ କରି ପାରିଛି । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ପିପିଲି ଏହି କଳାପାଇଁ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଐତିହ୍ୟସମ୍ପନ୍ନ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ହେଉଛି ରୁପା ତାରକାସି କାମ । କଟକ ସହରରେ ରୁପା କାରିଗରମାନେ ରୁପାର ଅତି ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖଚିତ ସୁନ୍ଦର କୋଣାର୍କ ଚକ୍ର, ଦେବା ଦେବୀ ଓ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଛବି, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ଗଛ, ଡାଳ, ଫୁଲ ପତ୍ର ଏବଂ ପୌରାଣିକ କାହାଣୀ ତଥା ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ

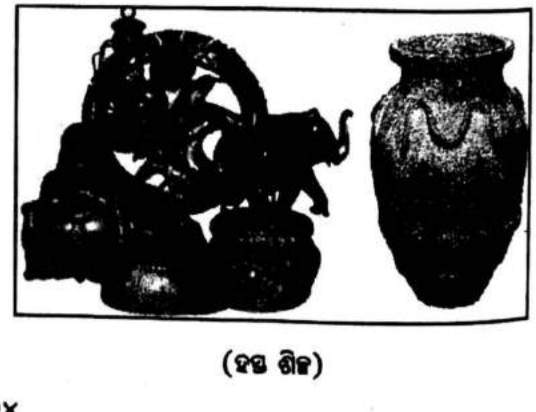

(ହସ୍ତ ଶିଳ୍ପ)

କରି ସେମାନଙ୍କ କାରିଗରି କୌଶଳର ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ସହିତ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ଯଶ ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଓ କଟକରେ ଶିଙ୍ଗରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପାନିଆ, ଧୂମପାନ ନଳୀ, କଲମ-ଥାକ, ମହମ୍‌ବତି ଥାକ, ପଶୁପକ୍ଷୀ, ତାଳପତ୍ର ଆଦି ଶିଙ୍ଗ କାରିଗରର କୁଶଳତାର ପରିଚୟ ଦିଏ । ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲା ବାଲକାଟିର କଂସା ପିତ୍ତଳରେ ନିର୍ମିତ ସାମଗ୍ରୀ, ଢେଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲାର ଡୋକ୍ରାକାମ, କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ଟେରାକୋଟା ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ଐତିହ୍ୟ ବହନକାରୀ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ।

ହସ୍ତତନ୍ତରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବସ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଐତିହ୍ୟର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ବୟନ କଳାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଇକତ୍ ଢାଞ୍ଚା ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ସାମୁଦ୍ରିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପର ପ୍ରଭାବରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ସମ୍ବଲପୁର ଓ ବଲାଙ୍ଗୀରର ପଶାପାଲି ଶାଢ଼ି; ସୋନପୁରର ସୁନା ସୂତା ଓ ଜରି କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖଚିତ ଶାଢ଼ି; ସମ୍ବଲପୁର, ବଲାଙ୍ଗୀର, ବରଗଡ଼ ଓ ସୋନପୁର ଜିଲ୍ଲାର ବୋମକାଇ ପାଟ; ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ବ୍ରହ୍ମପୁରର ମଠା ଶାଢ଼ି; କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ନୂଆପାଟଣା ଓ ମାଣିଆବନ୍ଧ ଶାଢ଼ି ଏବଂ ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ଲୁଙ୍ଗି, ଗାମୁଛା ଓ ଶାଢ଼ି କାର୍ପାସ, ଟସର ଓ ରେଶମ ଲୁଗାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶରେ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ସୁଖ୍ୟାତି ଆଣିଛି ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ସହରର ନାମ	କେଉଁ ନାମରେ ପରିଚିତ
କଟକ	– ରୌପ୍ୟ ନଗରୀ
ବ୍ରହ୍ମପୁର	– ରେଶମ ନଗରୀ
ରାଉରକେଲା	– ଇସ୍ପାତ ନଗରୀ
ବରଗଡ଼	– ହସ୍ତତନ୍ତ ନଗରୀ
ଭୁବନେଶ୍ୱର	– ମନ୍ଦିରମାଳିନୀ ନଗରୀ/ଏକାମ୍ର କ୍ଷେତ୍ର
ପୁରୀ	– ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର
କୋଣାର୍କ	– ଅର୍କ କ୍ଷେତ୍ର

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ତୁମ ଅଞ୍ଚଳର ଯେ କୌଣସି କୁଟୀର ଶିଳ୍ପର କୁଶଳୀ କାରିଗର ପରିବାରର ସଦସ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ପରିବାରର ଜୀବନ ଧାରଣଶୈଳୀ ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରି ଏକ ବିବରଣୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

୬. ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ :

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛି । ପୁରାତନ ଓଡ଼ିଶା ବା କଳିଙ୍ଗର ଅଧିବାସୀମାନେ ବୋଇତରେ ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରା କରି ବାଲି, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାରେ ଥିଲେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମ । ଏହି ବାଣିଜ୍ୟ ଫଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଉକ୍ତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ଏବଂ ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ମୋଗଲ ଶାସନ ସମୟରୁ ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟିକ ସମ୍ପର୍କର ଗୁରୁତ୍ୱ ହ୍ରାସ ପାଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅଦ୍ୟାବଧି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମ୍ପର୍କ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ସାଧବ ଭାବେ ପରିଚିତ ନୌବାଣିଜ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା ଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବଣିକମାନେ କୃଷିଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟ, ବିଶେଷ କରି ମସଲା ଏବଂ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ଓ ହସ୍ତତନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକୁ ବୋଇତରେ ବହନ କରି ସମୁଦ୍ର ବକ୍ଷରେ ଦୀର୍ଘଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କରୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ବିକ୍ରୟଲବ୍ଧ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ଆଣି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଧନଶାଳୀ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କର ଦେଶୀୟ କୌଶଳରେ ନିର୍ମିତ ନୌକାରେ ସୁଦୂର ସ୍ଥାନକୁ ଜଳଯାତ୍ରା କରିବାର ଦୁଃସାହସିକ ମନୋଭାବର ପରିଚୟ ଦିଏ । ସେ ସମୟରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତି, ପାଲୋର, ଦନ୍ତପୁରା, ପିଥୁଣ୍ଡ ଓ ଚେଲିତାଲୋ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଥିଲା । କେଉଁ ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ତାହା ଠିକ୍‌ଭାବେ ନିରୂପିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଚତୁର୍ଥ–ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀର ଗୁପ୍ତଯୁଗରେ ରଚିତ କାଳିଦାସଙ୍କ ରଘୁବଂଶମ୍‌ରେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜାଙ୍କୁ ମହୋଦଧିପତିଭାବେ ଚିତ୍ରିତ କରାଯାଇଛି । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବୌଦ୍ଧଗ୍ରନ୍ଥ ଆର୍ଯ୍ୟ ମଞ୍ଜୁଶ୍ରୀ ମୂଳକଳ୍ପରେ ଭାରତ ମହାସାଗରର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ କଳିଙ୍ଗୋଦ୍ରଦେଶଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ଓଡ଼ିଶାର ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରେ ହସ୍ତୀ ବହନ କରୁଥିବା

ନୌକାଗୁଡ଼ିକର ଯାତ୍ରାର ଦୃଶ୍ୟ ରହିଛି । ଜାଭା ବା ସୁବର୍ଣ୍ଣଦ୍ୱୀପର ଶୈଳେନ୍ଦ୍ର ବଂଶୀମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଶୈଳୋଦ୍ଭବ ବଂଶୀୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଏହି ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଗୁପ୍ତଯୁଗ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ତୃତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ସେ ସମୟରେ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ମିଆଁମାର, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ମାଲୟେସିଆ ଓ ଚୀନ ଦେଶ ସହିତ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଚାଲିଥିବାର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାମାଣିକ ତଥ୍ୟରୁ ଜଣାଯାଏ ।

> **ତୁମ ପାଇଁ କାମ :**
>
> ***ତୁମ କଳ୍ପନାରେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ତୁଳନାତ୍ମକ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ଉଭୟ ପଦ୍ଧତିରେଥିବା ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।***

୭. ପର୍ବପର୍ବାଣି :

ଓଡ଼ିଶାର ପର୍ବପର୍ବାଣି ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୁହାଯାଇଥାଏ "ବାର ମାସରେ ତେର ପର୍ବ" ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷକର ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପୂଜା ପର୍ବ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଜୈନ, ବୌଦ୍ଧ, ଇସ୍‌ଲାମ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପର୍ବ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ହିନ୍ଦୁ ମତାବଲମ୍ବୀମାନେ ବର୍ଷକୁ ପ୍ରାୟ ପଚାଶରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପର୍ବ ପାଳନ କରିଥାନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ପର୍ବ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜସ୍ୱ, ଐତିହ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ବୈଶାଖମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ ପାଳିତ ହେଉଥିବା ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ପଞ୍ଜିକାର ନବବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଦିନ ଓ ପ୍ରଥମ ପର୍ବ । ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଆରମ୍ଭରେ ଏହି ପର୍ବରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ବେଲରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ସୁସ୍ୱାଦୁ ପାନୀୟ ବା ପଣା ଦେବୀ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ନିକଟରେ ସମର୍ପିତ ହେବା ପରେ ସେବନ କରାଯାଏ । ତେଣୁ ଏହି ପର୍ବକୁ ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ପ୍ରଖର ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଝାମ ବା ଝାଇଁ ସମ୍ପର୍କରେ ସତର୍କ କରିବା ପାଇଁ ଓ ତଜ୍ଜନିତ ତାପକୁ ସହ୍ୟକରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବାପାଇଁ ସୂଚନା ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଦିନ 'ପାଟୁଆ' ଭାବେ ପରିଚିତ କେତେକ ଭକ୍ତ ଖାଲି ପାଦରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲମ୍ବର ଅଗ୍ନିଶଯ୍ୟା ଉପରେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ଏହାକୁ ଝାମୁଯାତ୍ରା କୁହାଯାଏ । ଝଙ୍କଡ଼ର ଶାରଳା, କାକଟପୁରର ମଙ୍ଗଳା ଓ ବାଙ୍କୀର ଚର୍ଚ୍ଚିକା ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ହେଉଥିବା ଏହି ଯାତ୍ରା ବିଖ୍ୟାତ । ବୈଶାଖ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ତୃତୀୟାରେ ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ନିବେଶ କରାଯାଇଥିବା ଧନର କ୍ଷୟ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଚାଷୀ ବିଲରେ ବିହନ ବୁଣିବା ଆରମ୍ଭ କରେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ବସ୍ତୁକୁ ଗୃହକୁ ଆଣିଥାନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ଧନଧାନ୍ୟର ଦେବୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ଏହି ପର୍ବକୁ ମୁଠି ଛୁଆଁ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ପୁରୀରେ ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ରଥଯାତ୍ରାପାଇଁ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ତିନି ରଥର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଭାରମ୍ଭ ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ଦିନ ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ଏହି ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।

ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ସଧବା ନାରୀମାନେ ସାବିତ୍ରୀ ବ୍ରତ ପାଳନ କରନ୍ତି । ସତୀତ୍ୱର ପରାକାଷ୍ଠାରେ ଯମରାଜାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ସାବିତ୍ରୀ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ସତ୍ୟବାନଙ୍କ ଜୀବନ ଫେରାଇ ଆଣିଥିବା ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଏହି ପର୍ବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଧବା ନାରୀ ସେଦିନ ଉପବାସ ରହି ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ଓ ଦୀର୍ଘଜୀବନ କାମନା କରି ଦେବୀଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଷଷ୍ଠୀତିଥିରେ ଶୀତଳଷଷ୍ଠୀ ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଶିବଙ୍କ କ୍ରୋଧକୁ ଥଣ୍ଡା କରିବା ପାଇଁ ପୂର୍ବ ଦିନ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ବିବାହ ସମ୍ପାଦନ କରି ଉକ୍ତ ଦିନ ଶିବପାର୍ବତୀଙ୍କୁ ନଗର ପରିକ୍ରମା କରାଯାଏ । ସମ୍ବଲପୁରଠାରେ ସମସ୍ତ ଧାର୍ମିକ ରୀତିନୀତି ଓ ଔପଚାରିକତା ସହିତ ଜାକଜମକରେ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଉତ୍ସବ ଭାବରେ ପାଳିତ ଶୀତଳଷଷ୍ଠୀ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଛି । ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦେବସ୍ନାନ ବା ସ୍ନାନଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।

ଆଷାଢ଼ ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ ତଥା ବର୍ଷାଋତୁର ଆରମ୍ଭରେ ରଜ ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ସମୟରେ ଧରିତ୍ରୀ ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବାରୁ ପୂର୍ବଦିନ ବା ପହିଲିରଜ, ରଜସଂକ୍ରାନ୍ତି ଓ ଶେଷ ରଜରେ ତିନିଦିନ ଧରି କୁମାରୀମାନେ ଖାଲି ପାଦରେ ଚାଲନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ବିନା ଆସନରେ ବସନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଚାଷୀମାନେ ବିଲକୁ ଯାଇ ଚାଷକାମ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ସମୟରେ କୁମାରୀମାନଙ୍କୁ ଖୁସିରେ ରଖିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି କାମ କରିବାକୁ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ, ପିନ୍ଧିବାକୁ ନୂଆ ଲୁଗା ଦିଆଯାଏ, ଖାଇବାକୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପିଠାମିଠା ଦିଆଯାଏ ଓ ଦୋଳିରେ ଝୁଲାଯାଏ । ଆଷାଢ଼ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦ୍ୱିତୀୟା ଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ପର୍ବ ତଥା ବିଶ୍ୱପ୍ରସିଦ୍ଧ ରଥଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ତିନି ଠାକୁର ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରା ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେବାପାଇଁ ଓ ସମସ୍ତଙ୍କ ଗୁହାରୀ ଶୁଣିବାପାଇଁ ମନ୍ଦିର ବାହାରେ ରଥାରୂଢ଼ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏକ ସାମୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସାତଦିନ

(ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚା ରଥଯାତ୍ରା)

ଶ୍ରୀଗୁଣ୍ଡିଚାଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାପାଇଁ ଯାତ୍ରା କରିଥାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଏହାକୁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ, ସୁଭଦ୍ରା ଓ ବଳଭଦ୍ରଙ୍କ ତିନିରଥର ନାମ ଯଥାକ୍ରମେ ନନ୍ଦିଘୋଷ, ଦର୍ପଦଳନ ଓ ତାଳଧ୍ୱଜ ।

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

ପୁରୀ ବ୍ୟତୀତ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ କେଉଁଠାରେ ସାର୍ବଜନୀନ ରଥଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୁଏ ଲେଖ ?

ଶ୍ରାବଣ ମାସର ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନଟି ଚିତାଲାଗି ଅମାବାସ୍ୟା ବା ଚିତଉ ଅମାବାସ୍ୟା ଭାବେ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଚିତାରେ ଭୂଷିତ କରାଯାଏ ଓ ଚିତଉ ପିଠା ଭୋଗ ଦିଆଯାଏ । ଏହି ଦିନ ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ତାହା ମଙ୍ଗଳମୟ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ଚାଷୀମାନେ ଚଷଜମିକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ଚଷୀକୁଳର ଝିଅମାନେ ବିଲକୁ ଯାଇ ବର୍ଷାକାରଣରୁ ସେଠାରେ ବଂଶବୃଦ୍ଧି କରୁଥିବା ଗେଣ୍ଡା ଓ ଗେଣ୍ଡେଇସୁଣୀଙ୍କୁ ଚିତଉ ପିଠା ଦେଇ ତାଙ୍କ ବାପା ଓ ଭାଇମାନେ ବିଲରେ କାମ କରିବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ ନ କାଟିବାପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ଶ୍ରାବଣ ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଗହ୍ମା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଭାବେ ପାଳିତ ହୋଇ ଗାଈ ଓ ବଳଦଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ ଏବଂ ଏହିଦିନ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଝୁଲଣଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ।

ଭାଦ୍ରବ ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷରେ ପୂର୍ବରୁ ଜ୍ୟୋତିଷମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୋଇଥିବା ତିଥିରେ ନୂଆଖାଇ ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ଅମଳର ବା ନୂଆ ଚାଉଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅନ୍ନ, କ୍ଷୀରି, ପିଠା ତଥା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପାଖରେ ଭୋଗ ଦିଆଯାଇ ତା'ପରେ ପରିବାରର ଆତ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ ଓ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ପଙ୍ଗତରେ ଖିଆଯାଏ । ଏହି ପର୍ବକୁ ନବାନ୍ନ ଭକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଭାଦ୍ରବ ମାସର ପ୍ରତି ରବିବାର ଝିଅମାନେ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ଓଷା ପାଳନ କରନ୍ତି ।

ଏହି ଦିନ ଗୁଡ଼ିକରେ ସେମାନେ ମଙ୍ଗଳାଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ତଅପୋଇ କଥା ପାଠ କରନ୍ତି । ଏହି ପୂଜାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ମିଳେ ।

ଆଶ୍ୱିନ ମାସ ଅମାବାସ୍ୟାଦିନ ମହାଳୟା ପାଳନ କରାଯାଇ ତିଥି, ବାର ନିର୍ବିଶେଷରେ ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କୁ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ଏହିମାସର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାଦିନ କୁମାର ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ଶିବଙ୍କ ପୁତ୍ର କୁମାର ବା କାର୍ତ୍ତିକେୟଙ୍କ ଭଳି ସ୍ୱାମୀ ପାଇବାପାଇଁ କୁମାରୀ ଝିଅମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୂଜା କରନ୍ତି ଏବଂ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିର ଦେବୀଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବା ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ ପାଳନ କରାଯାଇ ଗଜାସୀନ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଢେଙ୍କାନାଳ, ଅନୁଗୁଳ, ଚୌଦ୍ୱାର, କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଓ ପାରାଦ୍ୱୀପଠାରେ ଅତି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସାର୍ବଜନୀନ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ ।

କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ତ୍ରୟୋଦଶୀ ବା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀଦିନ ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଧବଳେଶ୍ୱରଙ୍କ ନିକଟରେ ଧଳାମଣ୍ଡା, ଧଳା ଅଟକାଳି ଭୋଗ ଦିଆଯାଇ ବଡ଼ ଓଷା ପାଳନ କରାଯାଏ । ଧବଳେଶ୍ୱରଙ୍କ ଏହି ପର୍ବକୁ ଗଜଭୋଗ ଯାତ୍ରା ବା ପିଠାଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ବାଲିଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ଓଡ଼ିଶାର ସାଧବ ବୋହୂମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନୌଯାତ୍ରାରେ ବାହାରୁଥିବା ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କୁ ଫୁଲ, ଦୀପ, ଚନ୍ଦନ, ସିନ୍ଦୂରରେ ବନ୍ଦେଇ ବିଦାୟ ଜଣାଉଥିଲେ । ଏହାର ସ୍ମାରକୀ ସ୍ୱରୂପ ଓଡ଼ିଆମାନେ ସେଦିନ କାଗଜ ବା ସୋଲ ବା କଦଳୀ ବାହୁଙ୍ଗାରୁ ନିର୍ମିତ ଛୋଟ ଛୋଟ ଡଙ୍ଗା ନଦୀ ବା ସମୁଦ୍ରରେ ଭସାଇଥାନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟ ବଣିକମାନଙ୍କ ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ ଓ ବାଲିଦ୍ୱୀପକୁ ନୌଯାତ୍ରାର ଐତିହ୍ୟକୁ ଜୀବିତ ରଖିବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଓ ବ୍ୟାବସାୟିକ ମେଳା ବାଲିଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବ ଭାବେ ବିଖ୍ୟାତ । ପାରାଦ୍ୱୀପ ବନ୍ଦରରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଉତ୍ସବ ଓ କଟକର ବାଲିଯାତ୍ରା ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି ।

ମାର୍ଗଶିର ମାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୁରୁବାର ଦିନ ଶସ୍ୟ ଅମଳର ସଫଳତା ପାଇଁ ଘରେ ଘରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୂଜା ପାଳିତ ହୁଏ । ପ୍ରଥମ ଗୁରୁବାର ଦିନ ଏକ ମାଣରେ ଧାନ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ସମର୍ପିତ କରାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ ମାଣବସା ଗୁରୁବାର କୁହାଯାଏ । ଏହି ମାସର ଅଷ୍ଟମୀ ତିଥିରେ ପରିବାରର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ସନ୍ତାନର ଦୀର୍ଘ ଓ ସୁସ୍ଥଜୀବନ ପାଇଁ ସନ୍ତାନଙ୍କ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତାଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିବା ଷଷ୍ଠୀଦେବୀଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏହି ପର୍ବକୁ ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ କୁହାଯାଏ ।

ପୌଷମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଦଶମୀ ଦିନ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶାମ୍ବ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରେ କୁଷ୍ଠ ବ୍ୟାଧିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାର ବିଶ୍ୱାସରେ ଏହିଦିନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ, ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ଓ ଅପରାହ୍ନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜା କରାଯାଇ ଶାମ୍ବ ଦଶମୀ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?

ଏହି ଦିନ ଅପହୃତ ରକ୍ମିଣୀ ପୁତ୍ର ପ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଶମ୍ବର ନାମକ ଅସୁରଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରି ତାଙ୍କ ପିତାମାତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିବା ବିଶ୍ୱାସରେ ଏହି ପର୍ବକୁ ଶମ୍ବର ଦଶମୀ ବା ଶାମ୍ବଦଶମୀ କୁହାଯାଏ ।

ଏହି ମାସର ସଂକ୍ରାନ୍ତିଦିନ ଧନୁତୀର ଉତ୍ସବକୁ ଉପଭୋଗ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଥୁରାଯାତ୍ରାର ସ୍ମାରକୀଭାବେ ଧନୁଯାତ୍ରା ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ବରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ବରଗଡ଼ ସହର ଧନୁଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବପାଇଁ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି ।

ମାଘ ମାସର ପ୍ରଥମଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମକର ରାଶିରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି କ୍ରମେ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଗତିକରିବା ଜଣାପଡ଼େ

ଏବଂ ଏହାକୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଉତ୍ତରାୟଣ ଗତି କୁହାଯାଏ । ଏହି ଦିନଟି ଓଡ଼ିଶାରେ ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତିଭାବେ ପାଳନ କରାଯାଏ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତାଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ମାଘ ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ପଞ୍ଚମୀ ଦିନଟି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆନନ୍ଦର ଋତୁ ବସନ୍ତର ଆଗମନକୁ ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀଭାବେ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏହି ଦିନ ଶ୍ରୀ ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମୂର୍ତ୍ତି ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ପୂଜା କରାଯାଏ । ତେଣୁ ଏହି ପର୍ବକୁ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ମାଘ ମାସ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ସପ୍ତମୀ ଦିନ ବ୍ୟାଧି ଓ ପାପରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭାବେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପୂଜା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ଏବଂ ପବିତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାରେ ସ୍ନାନ କରାଯାଏ । କୋଣାର୍କଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ମାଘ ସପ୍ତମୀ ଉତ୍ସବ ପାଳନ ଭାରତ ବିଖ୍ୟାତ । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଲକ୍ଷାଧିକ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ କୋଣାର୍କର ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗାରେ ବୁଡ଼ ପକାଇଥାନ୍ତି ।

ଫାଲ୍‌ଗୁନ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଶିବ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ବା ଶିବରାତ୍ରୀ ବା ଜାଗର ଭାବେ ପାଳିତ ହୁଏ । ଏହିଦିନ କ୍ଷୀର ସାଗରର ମନ୍ଥନରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇଥିବା ବିଷକୁ ଅନ୍ୟ ଦେବଦେବୀ ଭକ୍ଷଣ କରି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବାର ଆଶଙ୍କା ଥିବାରୁ ଶିବ ତାଙ୍କପ୍ରତି କିଛି ବିପଦ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଜାଣି ନିଜେ ତା'କୁ ପାନ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ ଦେବଦେବୀ ଶିବଙ୍କ ଜୀବନରକ୍ଷା ପାଇଁ ସାରା ରାତି ଉଜାଗର ରହିଥିଲେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ । ଏହାର ସ୍ମାରକୀଭାବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଏହି ପର୍ବରେ ସାରାରାତି ଦୀପଜାଳି, ଶିବପୁରାଣ ପାଠକରି ଭକ୍ତମାନେ ଉଜାଗର ରହନ୍ତି । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିରରେ ପାଳିତ ଏହି ଉତ୍ସବ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ପୁରାତନ କାଳର ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କ ସମୟରୁ ଚୈତ୍ର ମାସରେ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଚୈତ୍ରପର୍ବ ପାଳନ କରାଯାଏ । ଏହି ଦିନ ସମାଜର ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ତଥା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଓ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସମୃଦ୍ଧିପାଇଁ ଶୈବ ରୀତି ମାଧ୍ୟମରେ ଶିବଙ୍କୁ ଆବାହନ ଓ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଯାଏ ।

ଚୈତ୍ରମାସ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଅଷ୍ଟମୀଦିନ ଶ୍ରୀଲିଙ୍ଗରାଜ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ଏବଂ ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀ ପର୍ବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ମହା ସମାରୋହରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଏହି ରଥଯାତ୍ରାରେ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ଦେବତାଭାବେ ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ରଥାରୂଢ଼ ହୋଇ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର ଠାରୁ ରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରା କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ରାବଣକୁ ହତ୍ୟାକରି ନିଜର ଓ ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀଙ୍କ ଦୁଃଖ ବା ଶୋକ ମୋଚନ କରିଥିବାର ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ଏହି ତିଥିଟି ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀଭାବେ ମଧ୍ୟ ପାଳିତ ହୁଏ ।

ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହ୍ୟ ବହନ କରୁଥିବା ଏହାର ନିଜର ପର୍ବପର୍ବାଣି ବ୍ୟତୀତ ଭାରତର ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଭଳି ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ରାକ୍ଷୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା, ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀ, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ, ଦୁର୍ଗାପୂଜା ଓ ଦଶହରା, କାଳୀପୂଜା ଓ ଦୀପାବଳୀ, ଦୋଳ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ହୋଲି ଏବଂ ରାମ ନବମୀ ପ୍ରଭୃତି ଯଥେଷ୍ଟ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ପାଳନ କରାଯାଏ ।

> ***ତୁମ ପାଇଁ କାମ :***
>
> ***ତୁମେ ଭାଗ ନେଇଥିବା ବା ଦେଖିଥିବା ଯେ କୌଣସି ଧର୍ମମତର ଗୋଟିଏ ପର୍ବ ପାଳନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖ ।***

ଉପରଲିଖିତ ଉପାଦାନଗୁଡ଼ିକର ଆଲୋଚନାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଉନ୍ନତ, ସମୃଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହ୍ୟ ରହିଛି । ଏହି ଐତିହ୍ୟର ସମ୍ମାନ ଓ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଢ଼ିର ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଷୋଡ଼ଶ ଓ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କିପରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ?

(ଖ) ସୋମବଂଶୀ, ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗଙ୍ଗବଂଶ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି ଯୁଗରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।

(ଗ) ଓଡ଼ିଶାର ଚିତ୍ରକଳା ବର୍ଣ୍ଣନ କର ।

(ଘ) ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।

୨. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୨୦ ଗୋଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାଭାଷୀମାନେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ?

(ଖ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ରଚନା ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଥମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନମୁନା ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହୁଏ ?

(ଗ) ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ କେଶବ କୋଇଲିର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

(ଘ) 'ସମର ତରଙ୍ଗ'ର ରଚୟିତା କିଏ ? ଏହା କାହିଁକି ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛି ?

(ଙ) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେରଙ୍କ କବିତାର ଶୈଳୀ ଓ ବିଷୟର ଭିତ୍ତି କ'ଣ ?

(ଚ) ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କେଉଁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ଜୈନ କୀର୍ତ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ?

(ଛ) ଭାରତର ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ କେତେ ପ୍ରକାର ଓ ସେଗୁଡ଼ିକ କ'ଣ ?

(ଜ) ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କଳାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିବା ଚାରିଟି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ନାମ ଲେଖ ।

(ଝ) ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଶିଙ୍ଗ କାରିଗରି କୌଶଳ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

(ଞ) ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ଦର ଗୁଡ଼ିକର ନାମ କ'ଣ ?

୩. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) କାହାକୁ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ସ୍ୱଦେଶ ସାହିତ୍ୟଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ?

(ଖ) ରାଣୀଗୁମ୍ଫା କେଉଁ ପାହାଡ଼ରେ ରହିଛି ?

(ଗ) କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିରର ନିର୍ମାତା କେଉଁ ବଂଶର ରାଜା ଥିଲେ ?

(ଘ) କେବେଠାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣର ସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ?

(ଙ) କଟକ ତିନିକୋଣିଆ ବଗିଚାଠାରେ କେଉଁ ଚର୍ଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥିତ ?

(ଚ) 'ପଶାପାଲି' ଶାଢ଼ି ମୁଖ୍ୟତଃ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ ଜିଲ୍ଲାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ?

(ଛ) ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ବଣିକମାନଙ୍କୁ କ'ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

(ଜ) କେଉଁଠାରେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜାଙ୍କୁ 'ମହୋଦଧିପତି' ଭାବେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି ?

(ଙ) ନୂଆଖାଇ ପର୍ବକୁ ଆଉ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ?

(ଚ) କେଉଁ ଦିନ ବାଲିଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ?

୩. ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରିଗୋଟି ବିକଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ସଙ୍ଗେ ତା'ର କ୍ରମିକ ନମ୍ବର ବାଛି ଲେଖ ।

(କ) 'ବିଲଙ୍କା ରାମାୟଣ'ର ରଚୟିତା କିଏ ?

(i) ବତ୍ସା ଦାସ (ii) ସାରଳା ଦାସ (iii) ମାର୍କଣ୍ଡ ଦାସ (iv) ଅର୍ଜୁନ ଦାସ

(ଖ) 'ତପସ୍ୱିନୀ' କିଏ ରଚନା କରିଥିଲେ ?

(i) ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ (ii) ରାଧାନାଥ ରାୟ (iii) ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର(iv) ନନ୍ଦ କିଶୋର ବଳ

(ଗ) କେଉଁଗୋଟି ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟଭାବେ ପରିଗଣିତ ?

(i) ଧଉଳି ପାହାଡ଼ର ଅଶୋକଙ୍କ ଶିଳାଲେଖ ଉପରିଭାଗରେ ହାତୀର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି

(ii) ଖଣ୍ଡଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରି ଗୁମ୍ଫାର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ

(iii) ପର୍ଶୁରାମେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ

(iv) କୋଣାର୍କ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ

(ଘ) ମୁକ୍ତେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

(i) ଲଳିତଗିରି (ii) ଭୁବନେଶ୍ୱର (iii) ସୀତାବାଞ୍ଜି (iv) ପୁରୀ

(ଙ) ଭୁବନେଶ୍ୱରର କପିଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର କେଉଁ ରାଜବଂଶର ଶାସନ ସମୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ଭୌମକର (ii) ସୋମବଂଶୀ (iii) ଗଙ୍ଗବଂଶ (iv) ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ଗଜପତି

(ଚ) ତାତର ଖାଁ ମସ୍‌ଜିଦ୍ କଟକରେ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

(i) ଦରଘା ବଜାର (ii) ଦିୱାନ ବଜାର (iii) ବାଲୁବଜାର (iv) କାଠଯୋଡି କୂଳ

(ଛ) 'ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ'ର ରଚୟିତା କିଏ ?

(i) ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ (ii) ଭକ୍ତ ସାଲବେଗ୍ (iii) ଜୟଦେବ (iv) ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର

(ଜ) କେଉଁ ନୃତ୍ୟ ଶୈଳୀରୁ ଓଡ଼ିଶୀ ନୃତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ?

(i) ଦଣ୍ଡନାଚ (ii) ନାଗନାଚ (iii) ମାହାରୀନାଚ (iv) ଛଉନାଚ

(ଝ) କେଉଁ ପର୍ବରେ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର ଓ ସୁଭଦ୍ରାଙ୍କ ତିନି ରଥର ନର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟର ଶୁଭାରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ?

(i) ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ii) ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା (iii) ଶୀତଳଷଷ୍ଠୀ (iv) ଦେବସ୍ନାନ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା

(ଞ) କେଉଁ ସ୍ଥାନ ଧନୁଯାତ୍ରା ପାଇଁ ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛି ?

(i) ସମ୍ବଲପୁର (ii) ଧବଳେଶ୍ୱର (iii) ବରଗଡ଼ (iv) ବାଙ୍କୀ

୪. ପାଠରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ତୁମ ପାଇଁ କାମ ଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନା ଓ ସହାୟତାରେ ସମ୍ପାଦନ କର ।

●●